

فرهنگ اصطلاحات
فقه و حقوق اسلامی

انگلیسی - فارسی

نمّه کنندگان:
گروهی از پژوهشگران

ویراستار: دکتر حسینعلی سیدان‌شید
عضو هیأت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

دفتر پژوهش و نشر سهروردی

۱۳۹۲

عنوان و نام پدیدآور	: فرهنگ فقه و حقوق اسلامی: انگلیسی - فارسی / تهیه کنندگان: گروهی از پژوهش‌گران؛ ویراستار: دکتر حسینعلی شیدان‌شیرا
مشخصات نشر	: تهران، دفتر پژوهش و نشر سهروردی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۰ ص (۸ + ۴۰ + ۱۴۴ + ۸).
فروست	: مجموعه فرهنگ‌های اصطلاحات علوم و معارف اسلامی (۴).
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا.
شابک دوره	: 978-964-6980-93-8
شابک	: 978-964-6980-90-7
موضوع	: فقه - اصطلاح‌ها و تعبیرها
موضوع	: زبان انگلیسی - واژه‌نامه‌ها - فارسی
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ۳۳ ق / ۲ / ۱۴۷ BP
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷ / ۳۰۳
شماره کتابخانه ملی	: ۳۱۸۹۰۵۰

دفتر پژوهش و نشر سهروردی
وابسته به مؤسسه‌ی فرهنگی اندیشه سهروردی

تلفن: ۰۲۱-۸۸۰۲۸۹۵۳

www.Suhrawardipub.ir

E-mail: SuhrawardiPub@Gmail.com

این اثر با حمایت معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی منتشر شده است

فرهنگ اصطلاحات فقه و حقوق اسلامی

انگلیسی - فارسی

تهیه شده توسط گروهی از پژوهشگران

ویراستار: دکتر حسینعلی شیدان‌شید

کوثر: لیتوگراف □ □ صحاف: حیدری

بقیع: چاپ‌گر □ □ تاریخ چاپ: تابستان ۱۳۹۴

اول: نوبت چاپ □ □ تیراژ: ۱۲۰۰ نسخه

ISBN 978-964-6980-90-7 □ □ شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۹۸۰-۹۰-۷

شابک دوره: 978-964-6980-93-8

قیمت: ۷۲۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است

Printed in the Islamic Republic of Iran

فهرست مطالب

سخن ناشر

(۹-۱۸)

- ۹..... ضرورت تأویز و رمزنگ اصطلاحات علوم اسلامی
- ۱۴..... سابقه‌ی تدوین فرهنگ‌ها، تخصصی
- ۱۵..... تنگناها و مشکلات
- ۱۶..... پدیدآورندگان
- ۱۶..... تشکر و قدردانی

سخن ویراستار

(۱۹-۳۲)

- ۱۹..... محدوده‌ی واژه‌گزینی
- ۲۰..... مراد از «علوم اسلامی»
- ۲۱..... مراد از «اصطلاح»
- ۲۱..... مراحل انجام کار
- ۲۲..... الف - شناسایی و گزینش منابع
- ۲۴..... ب - واژه‌گزینی
- ۲۵..... ج - ویرایش
- ۲۵..... (۱) در ناحیه‌ی مدخل‌ها
- ۲۷..... (۲) در ناحیه‌ی معادل‌ها
- ۳۰..... تقدیر و تشکر

علائم آوانویسی حروف و کلمات عربی و فارسی (۳۵-۳۶)

حروف الفبا.....	۳۵
صداها.....	۳۶

فهرست منابع و مآخذ (۳۹-۴۸)

الف - منابع عمومی.....	۳۹
ب - منابع تخصصی.....	۴۰

فرهنگ اصطلاحات فقه و حقوق اسلامی (انگلیسی - فارسی) (1-144)

باب «A».....	1	باب «N».....	81
باب «B».....	1	باب «O».....	85
باب «C».....	17	باب «P».....	91
باب «D».....	27	باب «Q».....	103
باب «E».....	37	باب «R».....	105
باب «F».....	43	باب «S».....	115
باب «G».....	49	باب «T».....	125
باب «H».....	53	باب «U».....	131
باب «I».....	57	باب «V».....	135
باب «J».....	65	باب «W».....	137
باب «K».....	67	باب «Y».....	141
باب «L».....	69	باب «Z».....	143
باب «M».....	73		

سخن ناشر

ضرورت تدوین فرهنگ اصطلاحات علوم اسلامی

امروزه با توجه به اهمیت گفتمانی بین فرهنگ‌ها و آشنایی هرچه بیشتر و دقیق‌تر فرهنگ‌های گوناگون و تمدن‌های زنده دنیا با منابع و متون یک‌دیگر و به‌ویژه با توجه به اهمیت گفتمانی ادیان مختلف به عنوان یکی از مهم‌ترین ساحت‌ها و عناصر سازنده فرهنگ و تمدن، ضرورت عرضه‌ی معارف بنیادین و متون معتبر دینی به زبان‌های گوناگون، بیش از پیش آشکار شده است. در این میدان رقابت، که روان همه‌ی ادیان به شکل‌های گوناگون در حال عرضه‌ی معارف دینی خویش است، امروزه گریزی از آن نیست، عالمان مسلمان باید در کنار عالمان دیگر از ادیان زنده جهان، خود را برای یک گفت‌وگوی جدی و سرنوشت‌ساز آماده کنند. بدون شک، معرفی ابعاد گوناگون فرهنگ غنی اسلام و نشان دادن زیبایی‌ها و جاذبه‌های آن به مردم دنیا جز از طریق ترجمه و انتقال مفاهیم اسلامی به زبان‌های دیگر امکان‌پذیر نیست.

بدیهی است که در این راستا، اطلاع‌رسانی صحیح و به‌هنگام و تدوین فرهنگ‌های تخصصی دو یا چندزبانه در حوزه‌ی هر یک از رشته‌های مختلف

علوم و معارف اسلامی از نقش کلیدی برخوردار است. چنین تلاشی البته اگر به درستی صورت پذیرد، می‌تواند تا حدود زیادی و اصولاً تا آن‌جا که محدودیت‌های طبیعی ترجمه و انتقال مفاهیم از یک زبان به زبان دیگر اجازه می‌دهد، از ضعف‌ها و کاستی‌های زبانی و ادبی متون ترجمه شده بکاهد.

توجه به رشد روزافزون جریان الحاد و معنویت‌ستیزی در جهان که تخریب رُشدیت با همه‌ی ادیان و در رأس آن‌ها ادیان ابراهیمی و از آن جمله دین اسلام را هدف گرفته است از یک سو، و دشمنی‌ها و عنادهایی که به انگیزه‌های مناسف با دین اسلام بخصوصه می‌شود و چه بسا در پاره‌ای از موارد ناشی از برداشت‌های نادرست از فرهنگ اسلام و نتیجتاً بدفهمی آن باشد، می‌تواند بر اهمیت تبیین تدریس علمی‌ای بيفزاید و ضرورت آن را بیش‌تر نشان دهد.

در حال حاضر، در بسیاری از دانشگاه‌های معتبر دنیا و به‌ویژه اروپا و آمریکا، دپارتمان‌های مطالعات اسلامی تأسیس گردیده و صدها استاد و پژوهش‌گر و دانش‌پژوه در گوشه و کنار جهان به کار مطالعه، تدریس و فراگرفتن مفاهیم و متون اسلامی مشغول‌اند و به جرات می‌توان گفت حتی یک فرهنگ معتبر و جامع دو یا چندزبانه که پاسخ‌گوی نیازها و آنان باشد و در امر تفهیم و تفهّم یاری‌شان رساند در اختیار ندارند.

البته از ده‌ها سال پیش، توسط شخصیت‌ها و مؤسسه‌های مختلف در سراسر جهان، در این زمینه تلاش‌های پراکنده‌ای صورت گرفته و اکثر اصطلاحات رشته‌های مختلف علوم اسلامی، به‌ویژه عرفان اسلامی و تصوّف، فلسفه، اخلاق، منطق، فقه و ...، به درست و یا نادرست، دقیق و یا نادقیق، توسط بسیاری از اندیشمندان، که عمدتاً از شرق‌شناسان و اسلام‌شناسان بنام غربی هستند، به زبان‌های مهم اروپایی و به‌ویژه انگلیسی معادل‌گذاری

شده است، که به حق تلاشی مبارک و قابل تقدیر است. ولی آنچه مایه‌ی تأسف است این است که نه تنها هیچ مؤسسه و نهادی داخل کشور تاکنون به طور اصولی و بر اساس استانداردهای فرهنگ‌نویسی به این مهم نپرداخته است، بلکه تلاش درخوری نیز در جهت استقصا و استخراج مدخل‌ها و معادل‌های صحیح رشته‌های مختلف علوم و معارف اسلامی از منابع معتبر موجود، و سر و سامان دادن و پیرایش و ویرایش آن‌ها و ارائه‌ی روش‌مند آن‌ها بر قالب یک فرهنگ چندزبانه و یا چند فرهنگ دوزبانه صورت نگرفته است.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و بنیان‌گذاری نظام دینی در کشور خودمان و به‌ویژه بعد از تحولات برخی نهادهای عریض و طویل دولتی که متولی و متصدی سر و سامان دادن به کارهای دینی و فرهنگی مربوط به خارج از کشور شدند، این انتظار می‌رفت که با تلاش ناچیزی از بودجه‌ی فراوان خویش را به این کار اختصاص دهند و از سمرانی که از ده‌ها سال پیش توسط دیگران گسترده شده، بهره‌ی لازم را ببرند و دست کم در کنار سفارش پی در پی ترجمه‌ی کتاب‌های دینی و چاپ و ارسال فلان کتاب به خارج از کشور، به چنین تلاشی نیز دست زنند و در حدّ توان خویش کاری از آشتگی بازار این متاع بکاهند، ولی با کمال تأسف، گویا آنان تاکنون اولویت چنین کاری را احساس نکرده‌اند و یا امکانات‌شان اجازه‌ی انجام چنین کاری را به آنان نداده است!

به هر حال، افزون بر آنچه ذکر شد، در دسترس بودن فرهنگ‌های تخصصی دوزبانه در حوزه‌ی اصطلاحات مربوط به رشته‌های مختلف علوم و معارف اسلامی، می‌تواند فوائد بسیاری را به دنبال داشته باشد که در این جا به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

اولاً: می‌تواند علاوه بر فراهم آوردن زمینه‌ی مناسب برای ترجمه‌ی

متون کلاسیک در حوزه‌های گوناگون علوم اسلامی، که به حق از سرمایه‌های بزرگ فرهنگ و تمدن اسلامی به شمار می‌آیند، مترجمان تازه کار را در امر ترجمه‌ی متون اسلامی و به‌ویژه متونی که بیش‌تر جنبه‌ی تبلیغی دارند، یاری دهد و از میزان خطاهای آنان بکاهد و حتی الامکان گره از کار آنان بگشاید. ثانیاً: می‌تواند در امر تثبیت معادل‌های صحیح که در گوشه و کنار توسط برخی از اندیشمندان به کار برده شده و حاکی از تمام بار معنایی مفاهیم اسلامی است نقش مؤثری را ایفا کند.

ثالثاً: می‌تواند بستر مناسبی باشد برای آن که اسلام‌شناسان و محققان برجسته با ارائه‌ی معادل‌های هر چه دقیق‌تر برای اصطلاحات استخراج شده به تدریج از ضعف‌ها و کاستی‌های موجود در این حوزه بکاهند. رابعاً: می‌تواند در سر یک، ساز معادل‌ها و جلوگیری از تشبث و آشفته‌کاری در به کار گرفتن معادل‌ها، گوناگون و بعضاً با بار معنایی ناکافی مفید واقع شود.

با توجه به این نکته که اندیشمندان، اسلام‌شناسان و قرآن‌پژوهان برجسته‌ی دنیای غرب از دیرباز در زمینه‌ی علوم و معارف اسلامی تحقیقات مهم و فراوانی انجام داده و کتاب‌های ارزش‌مندی را به زبان انگلیسی پدید آورده‌اند، روایت «انگلیسی - فارسی» این مجموعه نیز می‌تواند زمینه‌ی مناسبی را برای ترجمه‌ی فارسی متون یاد شده فراهم آورد و از این ره‌نور جامعه‌ی فرهنگی کشورمان و به‌ویژه فرهیختگان حوزه و دانشگاه را از یک سو، با دیگر قرائت‌های مربوط به حوزه‌های مختلف علوم و معارف اسلامی که از اتقان نسبی نیز برخوردار است آشنا سازد و از سوی دیگر، آنان را برای پاسخ‌گویی به بدفهمی‌ها و کج‌اندیشی‌ها بیش از پیش آماده کند.

به هر حال، ناشر با توجه به اهمیت و ضرورت انجام چنین کاری، به عنوان اولین تجربه‌ی خویش در زمینه‌ی پژوهش و نشر به فکر افتاد تا آنچه

را که به خاطرش خطور کرده و ضرورتش را احساس کرده است با دعوت از جمعی از پژوهشگران مسلط به زبان انگلیسی و حوزه‌های گوناگون علوم اسلامی، خود با دست خالی جامه‌ی عمل بپوشاند.

اندیشه‌ی تهیه و تدوین مجموعه‌ی فرهنگ‌های اصطلاحات علوم و معارف اسلامی که نخستین مجلد آن، یعنی فرهنگ اصطلاحات عرفان اسلامی در سال ۱۳۸۲ هـ.ش، و مجلد دوم آن: فرهنگ اصطلاحات فلسفه و کلام اسلامی نیز در سال ۱۳۸۶ هـ.ش، منتشر گردیده است، و هم‌اکنون مجلد سوم و چهارم آن که به ترتیب، به معادل‌گذاری اصطلاحات تفسیر و علوم قرآنی و فقه و حقوق اسلامی اختصاص دارد، در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌گیرد، به سال ۱۳۷۴ هـ.ش بار می‌گردد. در آن هنگام که نگارنده به اقتضای اشتغال اداری خویش، کم و بیش با ترجمه و مترجمان کتاب‌های اسلامی سر و کار داشت، به این حقیقت پی برد که بعضی از مترجمان محترمی که دستی در این کار دارند، هرچند با ادبیات، اصطلاحات و مقصد تا حدودی آشنایند، ولی اطلاع چندانی از مفاهیم دینی و اصطلاحات دسته‌های مختلف علوم اسلامی ندارند و همین نقیصه باعث شده است تا برخی از کتاب‌های ترجمه شده، نه تنها اثر مثبتی در پی نداشته باشد، بلکه گاه در اثر ترجمه‌ی نادرست پاره‌ای از اصطلاحات و مفاهیم کلیدی آن‌ها، نارسا، ناقص، آرماد و بعضاً خنده‌آور از کار در آید.

البته نقد و بررسی ترجمه‌های متون اسلامی و به‌ویژه متونی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی با شتاب هرچه بیش‌تر توسط افرادی که صلاحیت لازم را نداشته‌اند به زبان‌های گوناگون و مهم‌تر از همه به زبان انگلیسی ترجمه شده است، خود داستان دیگری است و از حوصله‌ی این مقدمه خارج است. امید است این مهم‌روزی جامه‌ی عمل به خود گیرد و از این رهگذر، تجربه‌ها آموخته شود.

سابقه‌ی تدوین فرهنگ‌های تخصصی

سابقه‌ی تهیه و تدوین فرهنگ‌های تخصصی دوزبانه (به‌ویژه فارسی - انگلیسی و یا عربی - انگلیسی) در حوزه‌ی رشته‌های مختلف علوم و معارف اسلامی در کشور ما و نیز دیگر کشورهای اسلامی چندان زیاد نیست. شاید بتوان گفت تعداد ریز و درشت این قبیل فرهنگ‌ها، چه آن‌هایی که به یکی از رشته‌های علوم اسلامی اختصاص یافته و چه آن‌هایی که به چند یا چندین رشته پرداخته و منتشر شده‌اند، مجموعاً کم‌تر از بیست عنوان باشد، که مشخصات کتابشناختی برخی از آن‌ها که دارای اعتبار نسبی بوده و در این مجموعه مراد از یادآور قرار گرفته‌اند، در ضمن فهرست منابع اختصاصی هر یک از رشته‌های مذکور، آمده است.

خوشبختانه در سال‌های اخیر در ایران از سوی اشخاص و یا مؤسسه‌های پژوهشی، چند عنوان فرهنگ از این دست تهیه و منتشر گردیده است. یکی از آخرین فرهنگ‌هایی که در این زمینه انتشار یافته، **فرهنگ اصطلاحات علوم و تمدن اسلامی** است که توسط گروه ترجمه‌ی بنیاد پژوهش‌های اسلامی^۱ وابسته به آستان قدس رضوی تهیه و منتشر شده است. فرهنگ یاد شده که در دو جلد و در دو روایت «فارسی - انگلیسی» و «انگلیسی - فارسی» تدوین شده مهم‌ترین و جامع‌ترین فرهنگ تخصصی دوزبانه در حوزه‌ی علوم و تمدن اسلامی است که تاکنون در کشور ما چاپ و منتشر شده است. این فرهنگ هرچند که به لحاظ حوزه‌های مختلف علمی که مد نظر قرار داده و نیز به لحاظ شمار مدخل‌هایی که در حوزه‌ی هر یک از علوم در خود جای داده است، نسبت به دیگر فرهنگ‌هایی که در این زمینه در سال‌های اخیر منتشر شده، از مزیت‌های زیادتری برخوردار است، و در نوع خود تلاشی است قابل تقدیر، ولی دارای نقاط ضعفی است که بر اهل فن پوشیده نیست. جای بسی خوشبختی است که در سال‌های اخیر، ویرایش جدیدی

از این اثر توسط همان ناشر به بازار کتاب عرضه شده که قابل قدردانی است.

تنگناها و مشکلات

کسانی که حتی از دور دستی در کار فرهنگ‌نگاری و تهیه و تدوین فرهنگ‌های دوزبانه به خصوص در زمینه‌ی علوم و معارف اسلامی داشته و دارند، از تنگناهای آن به‌خوبی اطلاع دارند. کسانی که این مسیر پُرپیچ و خم و ناهموار را هرچند برای مدتی کوتاه و حتی در حوزه‌ای محدود پیموده و مشکلات آن را تجربه کرده‌اند، به‌خوبی می‌دانند که در جریان انجام چنین کارهایی ناشر با چه مشکلاتی روبه‌رو خواهد بود. کوچک‌ترین مشکل، که خود کوهی بزرگ و غول‌پشتی‌ناک است و هر روز در برابر دیدگان انسان ظاهر می‌شود، پشتیبانی کار و فراهم آوردن هزینه‌های مادی آن است و مهم‌ترین مسأله، فراهم آوردن نیروی انسانی با صلاحیت است؛ یعنی دست یافتن به چندین پژوهش‌گر (گروه واژه‌گزینان، ریراستاران) مسلط به زبان مبدأ و مقصد، آشنا با مفاهیم رشته‌های مختلف علوم اسلامی، آشنا با شیوه‌ی فرهنگ‌نگاری و معیارهای آن، دارای روحیه‌ی حقیر و فراغت لازم برای انجام یک کار درازمدت و ...

روشن است جذب و گزینش یک فرد، تا چه رسد به گروهی از این دست افراد، چه میزان دشوار است. بر اهل فن نیز پوشیده نیست که در گرفتن ویژگی‌های یاد شده و یا تسامح در گزینش افراد واجد صلاحیت، چه مشکلاتی را به دنبال خواهد داشت و چه فرصت‌ها و چه سرمایه‌هایی را به هدر خواهد داد و جبران آن - در صورت امکان - چه میزان سخت خواهد بود.

پدیدآورندگان

مجموعه‌ی فرهنگ‌های اصطلاحات علوم و معارف اسلامی که کار معادل‌گذاری

اصطلاحات رشته‌های مختلف علوم اسلامی را دنبال می‌کند، حاصل تلاش و کوشش و مساعدت نزدیک به بیست نفر پژوهش‌گر و چند هزار ساعت کار دشوار و پی‌در پی آنان است.

گروهی از پژوهش‌گران این دفتر، تاکنون کار فیش‌برداری و واژه‌گزینی از بیش از ۳۵۰ اثر را به عهده داشته‌اند. پدیدآورندگان این مجموعه که عمدتاً از پژوهش‌گران حوزوی و دارای تحصیلات دانشگاهی هستند، تاکنون (زمان انتشار کتاب حاضر) عبارتند از آقایان:

دستر حسینه‌ای شیدان‌شید	علی ملاحسینی
دکتر مدظفر ملکیان	دکتر محمد باقر ملکیان
دکتر مهرداد ربیع	دکتر حمید رضا شاکرین
دکتر سید محمود ربیع	دکتر رضا برنجکار
محمد جعفر صدوری	حسین عشاقی
دکتر قاسم کاکایی	عباسعلی براتی
دکتر مرتضی کریمی‌نیا	دکتر محمود کریمی
احمد رضا جلیلی	دکتر سید عدالت‌نژاد
دکتر محمد علی شمالی	دکتر رحمت‌الله فتاحی‌خانی

تشکر و قدردانی

اکنون به لطف خداوند و به همت گروهی از دانش‌پژوهان فرهیخته، چهارمین شماره‌ی نهالی که حدود بیست سال پیش در زمین نشانده شد، نمودار گشته است، ناشر از این بابت خدا را سپاس می‌گوید و وظیفه‌ی خویش می‌داند که از همه‌ی کسانی که در رشد و شکوفایی آن سهم بوده و در این راستا نقشی ایفا کرده‌اند، به‌ویژه گروه پدیدآورندگان، تشکر و قدردانی کند و از درگاه خداوند متعال برای همه‌ی آنان توفیق روزافزون آرزو کند؛ به‌ویژه لازم می‌داند

از استاد مصطفی ملکیان که در طول این مدت، با معرفی منابع مورد نیاز، تأیید اعتبار برخی از منابع ارائه شده و بعضاً با در اختیار قرار دادن آن‌ها و نیز مطالعه و بازبینی کارهای آماده شده و ارائه‌ی تذکرات و راهنمایی‌های سودمند، ناشر را یاری رسانده‌اند تشکر کند.

هم‌چنین ناشر وظیفه‌ی خویش می‌داند از برادران گرامی جناب آقای دکتر حسینعلی شیدان‌شید که کار ویراستاری نهایی حلقه‌ی حاضر را بر عهده گرفتند و نیز جناب آقای دکتر مهرداد مهریخت که در کار تنقیح و بازبینی آن پیش از ویراستاری نهایی، زحمات فراوانی را متحمل گردیدند، و نیز برادر گرامی جناب آقای دکتر سید محمود موسوی که کار ویراستاری علمی حلقه‌ی اوّل و دوّم این مجله، یعنی فرهنگ اصطلاحات عرفان اسلامی و فرهنگ اصطلاحات فلسفه و سلام اسلام را انجام داده و زمینه‌ی تدوین این اثر را فراهم آورده‌اند، سپاس‌گزارانم.

در جریان تهیه‌ی منابع مورد نیاز این مجموعه که عمدتاً در ایران از کتاب‌های کم‌یاب به شمار می‌آیند، ناشر به‌ناگزیر دست نیاز به سوی شخصیت‌های حقیقی و حقوقی بسیاری دراز کرد. بارها و بارها از این کتابخانه به آن کتابخانه مراجعه نموده و گاه با دست‌های خالی و گاه با دست پر بازگشته، زمانی با گشاده‌رویی و تشویق و مساعدت مسئولان مربوط و زمانی دیگر با ترش‌رویی و شنیدن پاسخ منفی آنان روبه‌رو شد. به هر حال، در این راستا با بسیاری از شخصیت‌ها و مجامع فرهنگی و دوستان خویش در داخل و خارج کشور و از آن جمله: آمریکا، انگلستان، کانادا، لبنان، سوریه، عربستان سعودی، هند، پاکستان و ... مکاتبه و گفت‌وگو کرده و منابع ارزشمندی را از این طریق به دست آورده است.

در این رابطه، جا دارد از دوست گرامی حجة الاسلام و المسلمین جناب آقای مهندس حسن طارمی، معاون محترم علمی بنیاد دائرةالمعارف اسلامی

که با فراهم ساختن امکان استفاده از کتابخانه‌ی غنی آن بنیاد، سهم بسیار زیادی در دستیابی به منابع مورد نیاز این طرح داشته‌اند، و نیز دوست گرامی جناب آقای دکتر حامد ناجی اصفهانی که سخاوتمندانه فایل برخی از منابع مورد نیاز این حلقه را در اختیار ناشر قرار داده‌اند تشکر و قدردانی کنم. اساتید گران قدری هم چون دکتر مهدی محقق و دکتر هوشنگ اعلم ناشر را در انجام این کار، راهنمایی و مورد تشویق و لطف خویش قرار داده‌اند و امیدوارم سروران عزیز دیگری نیز علاوه بر راهنمایی‌های خود، با فراهم آوردن زمینه مساعد برای استفاده از کتابخانه‌های تحت مدیریت خویش، این جانب را در این باره یاری رسانند که بدین وسیله از همه‌ی آنان به ویژه جناب آقای دکتر غلامرضا اعوانم در مورد کتابخانه‌ی انجمن حکمت و فلسفه، جناب آقای کامران فانی و سردار خانم پوری سلطانی در مورد کتابخانه‌ی ملی، جناب آقای دکتر نصرالله پوری‌وادی در مورد کتابخانه‌ی مرکز نشر دانشگاهی (و نیز به خاطر در اختیار قرار دادن برخی از کتاب‌های شخصی خویش)، جناب آقای فرخ امیرفریار در مورد کتابخانه‌ی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، جناب آقای حاج کریمی در مورد کتابخانه‌ی دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، و جناب آقای سرلک در مورد کتابخانه‌ی دائرةالمعارف اسلامی تشکر و قدردانی می‌کنم.

هم‌چنین از دوست گرامی جناب آقای مرتضی جنتیان، در خصوص ارائه‌ی مشاوره‌های رایانه‌ای خود؛ سرکار خانم حسنیّه جفتایی، و سرکار خانم مرضیه توکلی به خاطر انجام برخی از کارهای رایانه‌ای که انجام داده‌اند تشکر و قدردانی می‌شود. خداوند به همه‌ی آنان پاداش خیر عطا فرماید.

وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

۱۵ / رمضان / ۱۴۳۶ هـ ق برابر با ۱۱ / ۴ / ۱۳۹۴ هـ ش

محمد جعفر صدیقی